

Нашы грудзі прагнуць волі...

Да 90-годдзя Міхася Васілька

Помніцца...

ДЛЯ СВАЙГО літаратурнага імя ён узяў назву звычайнай кветкі нашага поля, якая даўно стала сімвалам красы Беларусі. Васілёк заўсёды рос на сялянскай ніве побач з коласам і працаўніку-хлебаробу быў родным і блізкім. На добрай, народнай ніве выпяваў паэтычны талент М. Васілька, хаця шмат горкага давялося зведаць яму на сваёй жыццёвай дарозе. Нарадзіўся М. Васілёк (Міхаіл Восіпавіч Касцёвіч) 14.XI. 1905 г. у вёсцы Баброўня Гродзенскага раёна ў сям'і лесніка. У час імперыялістычнай вайны выехаў з бацькамі ў бежанства, у Расію. У Мічурынску скончыў сярэднюю школу. У 1922 г. сям'я вярнулася дадому. Тут чакалі малазямелле, беднасць, цяжкая праца на гаспадарцы, за якую давялося трымацца шмат гадоў, каб мець кавалак хлеба. У 1926—1928 гг. служыў у польскім войску ў Гродне. Было і іншае жыццё — у свеце грамадскіх спраў, творчасці, якой хацеў аддаваць ся-

Збылася мая адвечная мара: я асабіста пазнаёміўся з паэтам Міхасём Васільком. З бегам часу мы сталі шчырымі сябрамі, самымі блізкімі людзьмі, можна сказаць — роднымі, сваякамі. З Гродна ў Капцёўку мы ехалі аўтобусам. Міхась Васілёк быў у добрым настроі, увесь час жартаваў. Расказаў пра сваю родную вёску Баброўню. Як ён гаспадарыў на сваёй зямлі. Аб тым, што яго бацька быў лесніком. Як ён і яго аднавяскоўцы палявалі на ваўкоў. Казаў, як толькі сцягне, той, у каго была двухстволка, садзіў парэся ў мяшок, закідаў на плечы — і ў лес. Там прывязаў вяровачку парэсяці за ножку, сам улазіў на дрэва, умошчваўся на суку, трымаючы вяровачку ў руцэ і час ад часу патурэзваў за яе. Парэся пачынала вішчаць на ўвесь лес, а ты толькі прыслухоўвайся. Як толькі пачуеш «а-а-а-у-у-у...!», так і знай, што воўк зараз будзе каля парэсяці. Толькі добра страляй, не прамахніся...

«А ў мяне, — працягваў расказ Міхась Васілёк, — з ваўком і такі быў выпадак. Стаю я з двухстволкай на лясной палянцы. Вакол цішыня. Дай, думаю сабе, закуру. Дастаў табакерку, скруціў папяросу, дастаў красала, хацеў агню выкрасаць, каб прыкурыць, а зноў чую, нешта шаснула. Калі я прыгледзеўся, бачу — воўк. У мяне ад страху аж ногі падкасіліся. А ён, падлюга, падышоў да пня, стаў пярэднімі лапамі на пень, паглядзеў на мяня, ды і з вялікім форсам, як шмарга-

люга, табе, будзеш ведаць... Чую, воўк заенчыў, як малое дзіця, загаласіў «ой-ой-ой...!» Мне аж шкада неяк стала. Дым закрыў палянку. Ну, думаю, і ўсадзіў яму недаварку, накарміў. Калі я падышоў да пня, гляджу, а ваўка і след прастыў. Як скрозь зямлю праваліўся. Я і сюды, я і туды, а ваўка няма».

Мне казалі, што Васілёк хацеў бачыць мяне. Як толькі я вярнуўся з камандзіроўкі, адразу пайшоў да яго. Прадчуваў, што ў яго нешта здарылася непрыемнае. Калі адчыніў дзверы, то ўбачыў: Марыя Іванаўна і сын Ярык у слёзах, горка плачуць. Зразумеў, што здарылася. Першай прамовіла Марыя Іванаўна. Сказала: «Няма нашага Міхася, памёр. Ночкай спаў добра. Устаў, памыўся. Выпіў шклянку гарбаты, сабраўся ісці на работу, пахіснуўся ля дзвярэй, упаў і скончыўся...»

Труна з цэлым паэтам была ўстаноўлена ў Доме Элізы Ажэшкі, у якім у тыя часы збіраліся члены абласнога літаратурнага аб'яднання, якое існавала пры рэдакцыі газеты «Гродзенская праўда». Вестка аб смерці паэта абляцела ўвесь горад. Да Дому Элізы Ажэшкі ішлі людзі, старыя і малыя. Каля труны ў траўры стаялі: старэйшы сын паэта Лёлік, малодшы — Ярык, жонка Марыя Іванаўна, сёстры паэта — Надзея і Глаша, дачкі жонкі, супрацоўнікі рэдакцыі газеты «Гродзенская праўда», прадстаўнік ад Саюза пісьмнікаў Ян

бе без астатку. М. Васілёк хутка далучаецца да нацыянальна-вызваленчага руху, становіцца актывістам Грамады, ТБШ, прымае чынны ўдзел у беларускай культурна-асветнай рабоце на вёсцы. У 1926 г. у часопісе «Маланка» з'яўляюцца яго вершы. У 1929 г. у Вільні выйшаў першы зборнік пэзіі «Шум баравы», канфіскаваны паліцыяй. У 20-я гады вершы М. Васілёка шырокай плынню пайшлі ў народ, а іх аўтар стаў, бадай самым папулярным пэстам Заходняй Беларусі.

Ён шчыра выказваў гаротныя пачуцці працоўнага чалавека, рамантычна аяваў свабоду, па-народнаму з'едліва высмейваў паноў.

Усё, што ў жыцці я перажыў
і зведаў,
Мне легла на душу жывым,
глыбокім следам...

Гэты след адбіўся на творчых М. Васілёка. Пры ўсёй прыхільнасці пэста ў 20-я гады да традыцыйнай рамантычнай маляўнічасці вершы яго становяцца ўсё больш стрымана суровымі і мужнымі. Яны краюць унутранай публіцыстычнай сілай, трагічнаю сацыяльна-бытавым назіраннем, сатырычнай вострынёй. Пэста няспынна праследуюць паліцыя, улады, прыйшлося зведаць яму арышты і турмы.

У 30-я гады М. Васілёк друкуецца ў «Нашай волі», «Беларускім летапісе», «Калосі», «Нёмане», «Шляху моладзі» і інш. У 1937 г. выйшаў у Вільні зборнік яго вершаў «З сялянскіх ніў».

У 1939 г. М. Васілёка мабілізуюць у польскае войска, неўзабаве ён трапляе ў гітлераўскі палон, адкуль змог уцячы летам 1941 г. Дома ўключаецца ў антыфашысцкую барацьбу, становіцца старшынёй Свідзельскага падпольнага антыфашысцкага камітэта. Вясной 1944 г. ідзе ў партызаны, вершы яго змяшчаюцца ў партызанскім друку.

У 1944—1946 гг. М. Васілёк працуе ў свідзельскай раённай газеце «Чырвоны сцяг», з 1949 г. — у «Гродзенскай праўдзе». У вершах пасляваеннага часу пераважаюць жыццерадасныя настроі, адчуванне красы і велічы свету.

Памёр М. Васілёк 3. XI. 1960.

У пасляваенны час выйшлі яго кнігі «Выбраныя вершы» (1955), «Васілёк» (1955).

не то адной зорнай пачатку, то другой, толькі трэск пайшоў, зямля паляцела. Ну, я ў гэты момант яму і смальнуў з двух-стволкі, толькі трэск пайшоў па ўсяму лесу. На, думаю, пад-

Скрыган, выкладчыкі Гродзенскага педінстытута, студэнты, настаўнікі, вучні са школ горада і раёна.

Апанас Цыхун.

Міхась Васілёк

Як я пана перанёс

Вось як вам на мужыку
Ездзіць ды глуміцца:
Давядзецца ездаку
ўрэшце і ўтапіцца!

1927 г.

Добра помню — на Іллю
Чорт падбіў грашыці!
Узяў касу я ды смалю
За раку касіці.
Вось праз рэчку перабрыў —
Мост вадой пагнала, —
Выняў люльку, закурыў
Ды кашу памалу.
Бачу — паліцман ідзе
(Трэба ж знекуль ўзяцца!)
Ды пытае, як і дзе
Было б перабрацца.
— Порткі скінь, — кажу, —
панок,

І брыдзі паволі,
Тут вады, мой галубок,
Па трыбух, не болей! —
Здэцца, мовіў, як умеў,
Чым не спадабаўся!
Паліцман мой аж збялеў —
Гэтак узялаўся.
— Я цябе, — кажа, —
у астрогі —

І кудысь яшчэ там...
Так дзярэцца, хоць, дальбог,
Развітайся з светам.
Лалі, бэсціў ён мяне
Як толькі папала,
А яшчэ, нарэшце, не —
І гэтага мала!
Азірнуцца не паспеў,
Каб ты праваліўся,
Пан на карак мне ўсеў,
Як мядзведзь, узбіўся.
— Во, нясі, —

крычыць панок, —
На той бераг, хаме! —
Ботам штурхае пад бок,
Лаецца «па маме»...
Павалок яго, быка,
Што ж пачнеш рабіці?
Неўпяршынку мужыкам
Панства валачыці.
Вось да пупа і вышэй,
І вышэй займае.
Мой панок аж да вушэй
Ногі задзірае.
Да глыбокага дапёр
І сабраўся з духам:
Будзеш помніцца, жывадзёр,
панок!

Эх, каб грошы

Век дваццаты, век харошы,
Абы грошы, толькі грошы...
Стогнуць скрозь

сяляне нашы:
— Ах, каб грошы,
ах, каб грошы!
Усе падаткі аплаціў бы,
Пану войту дагадаў бы,
Ён не лаяўся б «па маме»,
Не крычаў бы:

«Вон стонд, хаме!»
А падаў бы ручку й... праша...
Ах, каб грошы, толькі

грошы!..
Вязу пану масла, сыры.
(Грошай трэба,

дзе ж іх стырыць?)
Пан, бач, смачна з'есці хоча.
Ты ж глядзіш: жывот аж

квокае!
Хоць і змаміў бульбы
з кошык...

А каб грошы... эх, каб грошы!
Закупіў бы рыбы, мяса,
Кіло кракаўскай каўбасы,
Хлеба белга з паўторбы
І, дальбог, адзін упёр бы!
Вось тады б я быў харошы.
Эх, каб грошы, толькі

грошы!..
Захацеў я ажаніцца.
Не йдзе дзеўка — бач.

баіцца,
Бедны, кажа, ён — галота.
А кулак, як чорт з балота,
Пяцьдзесят гадкоў

хлапчыне —
Падабаецца дзяўчыне!
Дзе ўзяць грошы? —

вось пытанне.
Ад світання да змяркання
Льёцца пот: працуй, цягайся,
За ўсё бульбай аддувайся,
Бульба парана, пячона,
Бульба сёння, бульба ўчора.
Мой трыбух нібы калода!